մը՝ Արտայի հետ[8], սկզբաւորելու համար եզեկիայ անզուսպ հայ տարբը: Բայց երբ թագաւորը կ'ըլլայ երուսաղէմի, ուր ակընկալութիւն մը չունէր հայերէն, այս — գուտ քաղաքական — ամուսնութիւնը բեռ մը կը դառնայ իրեն: Անկէ ազատելու համար բաւ դուին Ա., բացարձակ կամայականութեամբ իր կինը կը դնէ Ս· Աննայի վանքը, «ուր 3–4 ալքատ կիներ կ'ապրէին կրնօաւորական սքեմով»: Զայն կը ճոխացնէ երուսաղէմի թագաւորը հարուստ նուիրատուութիւններով:

Թէ ինչո՞ւ այս քայլն առած է Բաւդուին Ա., կը պարզէ Տիւրացի՝ Արտային վերագրելով ամուսնական անհաւատարմութիւն: Բայց ինքն ալ բոլորովին չի հաւատար թէ այս ըլլայ չարժառիթը, ու կ'աւելցնէ «Ուրիշներն ալ կ'ըսեն թէ աւելի հարուստ իշխանուհի մը հետ ամուսնանալու համար, պի ինքը չքաւոր էր զրամի թէ ստացուածքի տեսակէտէ»[9]:

Գալով Արտայի, «Ան ինքզինքը նախ ուրախ ցոյց կու տար՝ կրօնաւորական կեանքն սկսելուն, եւ ժամանակ մըն ալ յարատեւեց ժուժկալութեան մէջ»: Ապա խոնարհաբար Պոլիս երթալու թոյլտուութիւն կը խնդրէ իր թագաւոր ամուսնէն՝ ազգականները տեսնելու եւ անոնցմէ իր մեռածանին ընծաները բերելու համար: «Մէկ անգամ Պոլիս հասած, ան կրկին կը դառնայ իր առաջին չար ճամբաներուն, տալով ինքզինքը բոլորովին ցոփ ապրելակերպի»: Իսկ Բաւդուին քանի մը տարի վերջ, 1113ին, իր օրինաւոր կնոջ՝ Արտայի, կենդանութեան օրով կ'ամուսնանայ պրիացեալ մեծահարուստ իշխանուհիին՝ Ազելայիդի հետ:

Արտա՝ երուսաղէմի առաջին հայ դրժբախտ թագուհին է եղած (Grousset, էջ 164–316):

(Շարունակելի)

Ս· ՊԱՊԻԿԵԱՆ

[8] Ասոր հայրը Թորոս՝ խոստացած էր Բաւդուինի 60,000 բիւզանդի (besant) օժիտ մը յատկացնել իր աղջկան, պայմանով որ իր փեսան մօրուքը ձգէր ու ածիլէր: Բաւդուին կը համաձայնի: Թորոս 17,000ը կը վճարէ հարսանիքի օրը, մնացածը կը ձգձգէ: Այն տարին Բաւդուին կը գրէ իր անբոյ թէ չվճարելու պատճառով ինքն ալ պիտի սխալուէր մօրուքը ածիլել: Այս «սպառնալիքը» կ'ազդէ հայ իշխանին վրայ, որ անմիջապէս կ'ուղարկէ մնացած գումարը, խնդրելով որ այդ անարգանքը չհասցնէ իր դառը: Հմմտ. Բիլգիա եւ Հայերը, էջ 86:

[9] Guillaume de Tyr, էջ 451–52:

ՀԱՏՈՒԱԾ ՄԸ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ ՄԱՏԹԷԻ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՍԱՐԱՑՈՒՈՑ ԳՐՔԷՆ

Մեծ ցաւ է մեզի որ Յովհ· Ոսկեբերանի Մատթէի Աւետարանի մեկնութեան ե· գրաբար դասական ընտիր հայերէն թարգմանութիւնը հասած է մեզի Ա· եւ Բ· գրքերով, իսկ Գ· եւ Դ· գրքերը կը մնան տակաւին թաքուն, որոնցմէ բեկորներ պահուած են ճառընտիրներու եւ յայսմաւուրքներու մէջ, որոնք կ'արժէ որ հրատարակուին եւ ճոխացուին հայ պանճարանը:

Այսպիսի ինչ ինչ հատուածներ ժողոված եւ հրատարակած է իրրեւ Գ· հատոր (Վենետիկ 1826) Ա· եւ Բ· հատորներու հրատարակիչն, ասոնց կարգին նաեւ Ալլակերպութեան մասին եղած ճառը (Մատ· ԺԻ· 1–9) իր յատուկ բնաբանով (Մատ· ԺԶ· 28) հիմ ունենալով երուսաղէմի երկու ճառընտիրներ եւ Պարիսի Ազգ· Մատենադարանի նոյնպիսի ձեռագիր մը: Այս ակնարկուած երեք ձեռագիրները հատանաբար կը պատուին յաղորդ գրչագիրներու չարքին մէջ, որոնց մէջ Ոսկեբերանի այս ճառը կը յիշուի· Երուս· Թ· 1, Թղ· 796ա· (Արտ· Սիւրմէեան, Յուցակ, հատ· Ա·), Թ· 154, Թղ· 159 (Ն· Պողարեան, Յուցակ, հատ Բ·), Պարիսի Մատ· Թ· 110, Թղ· 463բ—468ա· (ԺԲ դար), Թ· 115, Թղ· 111բ–114բ· (ԺԳ դար), Թ· 117, Թղ· 81բ–85ա· (1307էն), Վենետ· Թ· 202, Թղ· 436ա—439ա (1637էն — Յուցակ, Բ· էջ 101): Այս ամէնը սակայն մեզի մատչելի չըլլալով չենք կրնար ասոնց մասին պատշաճ մը կազմել:

Բարեբախտ ենք որ Վիեննայի Մխիթարեան Մատենադարանի Թ· 2 ձեռագիրը՝ ճառընտիր—ժօնական մը Բ· մասը ԺԵ· դարէն (Տաշեան, Յուցակ, էջ 7—147), կը պարունակէ Թղ· 162բ–168բ Ոսկեբերանի Մատթէի մեկնութեան այս հատուածը, որ կը համապատասխանէ յուն· բնագրին ԾԶ· (ԾԷ·) ճառին (Migne, Patrologia Graeca, հատ· 58, էջ 549–558) դուրս ձգելով Յորդորակը:

Մեր այս ձեռագիրը, զոր կը նշանակենք A, համեմատելով յոյն եւ տպագրուած բնագրին հետ (անդ, էջ 3 յետ·), երեւան կը բերէ վերջնոյս մեկնողական մասին մէջ եղած թերի կտորներն եւ կ'ամբողջացնէ: Զարմանալիօրէն այս տպագիրը բնագիրը, զոր կը նշանակենք B, ունի իրեն համապատասխան թ· 7 (Թղ· 601ա–604բ) Յայսմաւուրք ձեռագրին մէջ 1438էն (տե՛ս Տաշեան, Յուցակ, էջ 24–51): Մի քանի տեղ սակայն կը տեսնուին ասոր եւ տպագրին միջեւ փոքր տարբերութիւններ· այսպէս մինչ սա Ա֊ի հետ կ'ընթեռնու «զլերինս փոփոխել», B «փոխել» (էջ 6)· սա Ա֊ի եւ յոյնին համապատասխան «զախտս մարմնոյ բժշկել», B «մարդոյ» (անդ)· նոյն իսկ B֊ի հետեւեալ տեղիքը՝ «քանզի ի տեսլենէն զոր ետես Մարկոս եւ Ղուկաս ասեն, չդիտէր՝ զինչ խօսէր, զի···» (էջ 8), որ խանգարուած եւ անհասկնալի է, մեր սյս թ· 7 ձեռագիրը կը վերակազմէ՝ «քանզի ի տեսլենէն, զոր ետես, տագնապեալ էր· Մարկոս եւ Ղուկաս ասեն, չդիտէր՝ զինչ խօսէր, զի···» (Թղ· 603բ): Բայց որովհետեւ սյս եւ նման ուրիշ քանի մը տարբերակները մեր A բնագրին հետ կապ չունին, զուցէ մասամբ հրատարակչին կողմէ եղած փոփոխութիւններ են, համեմատութեանց մէջ նկատի չառնինք· ուստի ինչ որ հրատարակութեանս ծանօթութեանց մէջ B֊ի համար ըսուած է, կ'արժէ նաեւ մեր թ· 7 ձեռագրին համար:

Ընտրածներէն կը հետեւի թէ A լատին պոյն պատմիար օրինակը կը ներկայացնէ, որ իր առած նոր եւ կամ ցանցառ կիրարկուած բառերով, որոնք B֊ի մէջ ապատպատուած են, ինչպէս՝ բախտ բաշխի տալ, փետել եւն հայ բառապանճը կը հարստացնէ: Ձեռագրիս պրչութեան ինչ ինչ ձեւերը՝ եղիայ, երեմիայ, սմայ, զմայ, ամբ եւն ուղղագրնք առանց ծանօթութեանց մէջ յիշատակելու:

(162բ) ՏԵԱՌՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ[1] ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻՆ[2] Ի ՄԱՏԹԷՈՍԻ[3] ԱՒԵՏԱՐԱՆԻՆ ՄԵԿՆՈՒԹԻԻՆ ՎԱՄՆ ՎԱՐԴԱՎԱՌԻ ՏԱՒՆԻՆ:

1· Ամէն ամէն[1] ասեմ ձեզ, զի[2] եւ ոմանք ի սոցանէ, որ այժմ[3] աստ կան, որք ոչ[4] ճաշակեսցեն զմահ, մինչեւ տեսցեն զորդի մարդոյ եկեալ արքայութեամբ եւ փառաւք իւրովք[5]: Քանզի բազում ինչ զվնասուց ճառեաց[6] եւ զմահուանէ եւ զչարչարանացն[7] իւրոց եւ զյաւակերտացն իւրոց[8] եւ զսատիկան[9] եւ հրամանն: Եւ[10] այն ամենայն աստէն[11] յաչխարհի եւ[12] մատուռս դուրս[13] կայր, եւ բարութիւնքն յուսով եւեթ եւ[14] ակն ունելով՝ որպիսի[15] ինչ փրկել զոգիսն զայնոցիկ[16], որք կորուսեանն, եւ զալ նորա փառաւք Հաւր իւրոյ: Եւ[17] քանզի հատուցանել ասաց իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր[18], կամեցաւ եւ աչառք իսկ նոցա ցուցանել[19], եթէ[20] որպիսի ինչ են փառքն, որով հանդերձեալն[21] էցէ զալ, որպէս[22] մարթ էր նոցա տեսանել աստէն յաչխարհիս, յայտնի երեւեցուցանէր նոցա[23]: Զի մի՛ այնուհետեւ ընդ Տեառն մահն եւ կամ ընդ իւրեանցն տրամեսցին[24], եւ մանաւանդ Պետրոս, որ կարի ինն ի խոր խոցեալ էր[25]:

2· Եւ արդ, տե՛ս, զինչ գործէ, զի[1] յայնժամ իսկ[2] վասն գեհենին[3] եւ վասն[4] արքայութեանն ճառեաց: Որ գտանէ, ասէ[5], զանձն իւր կորուսցէ[6] զնա, եւ որ կորուսանէ վասն իմ, գտցէ զնա[7]: Նա[8] եւ աւետիքն իսկ եթէ հատ(163ա)ուսցէ[9] իւրաքանչիւր[10] ըստ գործս իւր[11], զերկոցունց իսկ[12] յայտ արար[13]: Եւ արդ զերկոցունցն ճառեաց եւ զարքայութիւնն աչառք իսկ ցուցանէ եւ զգեհենին ոչինչ անդէն: Եւ վասն ի՞նչ արդեւք: Զի եթէ ի թանձրամատաց ոք լեալ էին, հարկ էր եւ զայն եւս ցուցանել: Այլ քանզի ընտիրք եւ հաւանողք էին, հեշտանաւքն եւեթ յորդորէ զնոսա: Եւ ոչ վասն այնորիկ միայն, այլ զի նմա այն իսն կարի վայել էր: Բայց եւ զայնու եւս չառնէ ինչ զանց, զի այլ ուրեք զրեաթէ[14] աչառք իսկ ցուցեալ ճառէ զգեհենին, որպէս յորժամ

[1] Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, զի եւ ոմանք ի սոցանէ, որ այժմ աստ կան, որք ոչ ճաշակեսցեն զմահ, մինչեւ տեսցեն զորդի մարդոյ եկեալ արքայութեամբ իւրով: Մատ· ԺԶ· 28· Մարկ· Թ· 1· Ղուկ· Թ· 27·

[2] Զի վասն գեհենին զնա ածցէ, զոր եւ ածցէ զանձն իւր կորուսցէ վասն իմ, գտցէ զնա: Մատ· Ժ· 39· Ղուկ· Թ· 24·

[3] Եւ զայնոցիկ, որք կորուսեանն, եւ զալ նորա փառաւք Հաւր իւրոյ: Եւ քանզի հատուցանել ասաց իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր, կամեցաւ եւ աչառք իսկ նոցա ցուցանել, եթէ որպիսի ինչ են փառքն, որով հանդերձեալն էցէ զալ, որպէս մարթ էր նոցա տեսանել աստէն յաչխարհիս, յայտնի երեւեցուցանէր նոցա: Զի մի՛ այնուհետեւ ընդ Տեառն մահն եւ կամ ընդ իւրեանցն տրամեսցին, եւ մանաւանդ Պետրոս, որ կարի ինն ի խոր խոցեալ էր: Մատ· ԺԶ· 27–ԺԷ· 6·

[4] Եւ արդ, տե՛ս, զինչ գործէ, զի յայնժամ իսկ վասն գեհենին եւ վասն արքայութեանն ճառեաց: Որ գտանէ, ասէ, զանձն իւր կորուսցէ զնա, եւ որ կորուսանէ վասն իմ, գտցէ զնա: Նա եւ աւետիքն իսկ եթէ հատուցանէ իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր, զերկոցունց իսկ յայտ արար: Եւ արդ զերկոցունցն ճառեաց եւ զարքայութիւնն աչառք իսկ ցուցանէ եւ զգեհենին ոչինչ անդէն: Եւ վասն ի՞նչ արդեւք: Զի եթէ ի թանձրամատաց ոք լեալ էին, հարկ էր եւ զայն եւս ցուցանել: Այլ քանզի ընտիրք եւ հաւանողք էին, հեշտանաւքն եւեթ յորդորէ զնոսա: Եւ ոչ վասն այնորիկ միայն, այլ զի նմա այն իսն կարի վայել էր: Բայց եւ զայնու եւս չառնէ ինչ զանց, զի այլ ուրեք զրեաթէ աչառք իսկ ցուցեալ ճառէ զգեհենին, որպէս յորժամ

10 B «արդ»: 11 B չունի: 12 B չունի»: 13 B «մօտ առ կուրծս»: 14 B չունի: 15 B «այսպիսի»: 16 B «զոգիս այնոցիկ»: 17 B չունի: 18 B պարզապէս «իւրաքանչիւր ըստ գործս»: 19 B «կամեցաւ եւ նոցա իսկ աչօք տեսուզել»: 20 B «եւ թէ»: 21 A «հանդերձեալ»: 22 B «որպէս եւ»: 23 B «յայտնէր եւ ցուցանէր»: 24 B «զի այնուհետեւ մի՛ իւրեանց՝ եւ մի՛ ընդ Տեառն մահն տրամեսցին», այս կարգն ունի նաեւ յոյնը: 25 A «եւ մանաւանդ Պետրոս արի ինն ի խոր խոցեալ»:

[1] Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, զի եւ ոմանք ի սոցանէ, որ այժմ աստ կան, որք ոչ ճաշակեսցեն զմահ, մինչեւ տեսցեն զորդի մարդոյ եկեալ արքայութեամբ եւ փառաւք իւրովք: Քանզի բազում ինչ զվնասուց ճառեաց եւ զմահուանէ եւ զչարչարանացն եւ զմահուանէ եւ զչարչարանացն եւ զյաւակերտացն իւրոց եւ զսատիկան եւ հրամանն: Եւ այն ամենայն աստէն յաչխարհի եւ մատուռս դուրս կայր, եւ բարութիւնքն յուսով եւեթ եւ ակն ունելով՝ որպիսի ինչ փրկել զոգիսն զայնոցիկ, որք կորուսեանն, եւ զալ նորա փառաւք Հաւր իւրոյ: Եւ քանզի հատուցանել ասաց իւրաքանչիւր ըստ գործս իւր, կամեցաւ եւ աչառք իսկ նոցա ցուցանել, եթէ որպիսի ինչ են փառքն, որով հանդերձեալն էցէ զալ, որպէս մարթ էր նոցա տեսանել աստէն յաչխարհիս, յայտնի երեւեցուցանէր նոցա: Զի մի՛ այնուհետեւ ընդ Տեառն մահն տրամեսցին, եւ մանաւանդ Պետրոս, որ կարի ինն ի խոր խոցեալ էր:

2· — 1 A «եւ»: 2 B չունի: 3 B «գեհենին»: 4 A չունի «վասն»: 5 B չունի: 6 B «կորուսանէ»: 7 B չունի «եւ որ··· գտցէ զնա». Յովհ· ԺԲ· 25: 8 A չունի: 9 B «աւետիքն թէ հատուցանէ»: 10 A «իւրաքանչ»: 11 B «զգործս». Մատ· ԺԶ· 27: 12 A լոկ «զերկուց»: 13 B խօսքիս կը կցէ պարզապէս «զարքայութիւն եցոյց նոցա» դուրս ձգուած բլլալով յաջորդ տողերը մինչեւ հատ· 3· մինչ յոյնն ամբողջութեամբ ունի: 14 Ձեռ· «զրէ թէ»· Θ· σχεδόν: 15 Ղուկ· Թ· 28·

© National Library of Armenia

պղազարու եւ պմեծաւանն առակ ի մէջ բերէիցէ [15] կամ զպնդանէ որ զնարբէր զահեկանն պահանջէր յուշ առնիցէ [16] եւ կամ պղնդանէ, որ պազակի հանգերձս էր պկնոցեալ [17], եւ որ պռազանդն թագոյց [18] եւ պայլոց բաժաց [19]:

3· Եւ յետ վեց աւուր առնու ընդ իւր [1] Յեսուս զՊետրոս եւ զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս եւ հանէ զնոսա ի լեառն մի բարձր [2]: Մինա աւետարանիչն ասէ՝ Յետ ութ աւուր [3], ոչ իրրեւ հակառակս ինչ սմա ասէ [4], այլ կարի խոշ քաջ մխաբան· զի մինն եւ [5] պայն աւուրն, յորում պրանան [6] առաց, եւ յորում հնան գնոսա ի լեառն, թուէ· իսկ [7] մինան պվեց աւուրն, որ ի մէջ [8] երկուց աւուրցն էին, մինայն [9] ասաց: Եւ զոմ այնմ եւեթ [10] մինա զերբ, վի՞արդ Մաթէոս [11] ճարտարամտէ [12] սա խոնարհութեանն [13] եւ չծաքուցանէ պայնոսիկ, որք [14] քան զնա նախամեծարեալ եւեն [15]: Զայն եւ Յովհաննու [16] յայտ արարեալ ընդ բարւոյ անկիս առաւելապէս զՊետրոս յարչէ եւ զովէ [17], եւ բարւոյ ճշմարտութեամբ զարժանն [18] զրէ, եւ [19] այնպէս իսկ ի նախանձուէ եւ յանձնապատրաստութենէ [20] եւ ի անապարծութենէն [21] ապառ էին եւ զունդ պարծելին փառաց [22] ապառ էին եւ զունդ սրբոց առաքելոցն [23], որ իրաւիրաւանն կոչեցան [23]:

8· չունի «եւ գմեծաւանն»: 16 Մաս. ԺԲ· 23—35: 17 Մաս. ԻԲ. 11: 18 Մաս. ԻԳ· 25· Հայ· Աստուածաշունչն այս տեղ ունի «քանքար» հակառակ որ յունարէն «տալանտոն» (τὸ τάλαντον) է, իսկ Ոսկերբանի հայ թարգմանիչն այս տեղ, ինչպես եւ Ե· Ճառին Ցորդանան բառիկին մէջ (էջ 75) «տալանդ» բառը կը պահէ: Այս պարագան զուցէ ապացոյց է որ ԹԷեւ Ոսկերբանի այսօրուան ընդարձակ մէջ մեր այս հրատարակութեան նախնականին մէջ եղած բացվածը կը պակսի, բայց «եւ որ տալանդն թագոյց» տեղեքը կը պահպի, բայց պայլոց բաժաց» կը պռնուի մեր ձեռագրին մէջ «հարիւր դահեկանի» առակին յետոյ. փոխադրելիքը այս տեղ իմաստին եւ յայն ընդարձին համաձայն:

3· — 1 A չունի «ընդ իւր»: 2 Մաս. ԺԲ· 1· Բ չունի «եւ հանէ զնոսա ի լեառն մի բարձր»: 3 Դանէլ· Թ· 28· Բ այս տեղը կը յաւելու «ասէ»: 4 Բ «ոչ իրրեւ հակառակ ինչ նմա», չունի «ասէ»: 5 Բ չունի «եւ»: 6 Բ «զրանն»: 7 Բ «եւ»: 8 Բ «ի մէջէ»: 9 A չունի: 10 A չունի: 11 A Մաթէոս: 12 Ց· Փլաստօֆէ: 13 Բ պՅովհաննու, Բ Յովհաննէս: 14 A «որ»: 15 Բ «էն»: 16 A պվէ պՔեսրոսի եւ յարգ»: 18 Բ «պարտաւելապէնն զովութենէ», Ց· չունի: 21 A «ի պարծելին փառաց»: 20 Բ «յանձն զովութենէ», Ց· չունի: 21 A «ի ցուածն, ինչպես ունի Ոսկ· Պատգամ Ա, էջ 31 «ի անապարծութենէն»: 22 Բ «ապառ էր զունդն սրբոց»: 23 Հռ· Ը· 28· Բ չունի, ինչպես եւ յայնը:

4· Եւ որպ առեալ պլվեաւսրան Հանէ ի լեառն մի բարձր առանձինն, եւ յայլակերպ եղեւ առաջի նոցա եւ փայլեցին [1] երեսք իրրեւ զարեգակն եւ հանդերձք նորա եղեն սպիտակ [2] իրրեւ [3] պղյս: Եւ երեւեցան նոցա Մովսէս եւ Եղիա, որ խօսէին ընդ նմա [4]: Ընդէ՞ր գնասա (163բ) մխայն [5] առնուցու: Զի [6] նոքա քան պայլն լաւագոյնք [7] էին: Պեարսա յառաւել սիրոյն յայա երեւի [8], եւ Յովհաննէս այնու, զի ի Քրիստոսէ առաւել սիրեցաւ [9], եւ Յակովբոս [10] ի պառաջխանէսն, զոր եան հանգերձ եպրարքն [11] թէ՝ կարող [12] եմք ըմպել զբաժակն [13]. եւ ոչ մխայն անոնք, այլ եւ պլվեք եւս բարի [14] գործովք, որով եւ կառաբեցաւն իսկ [15], որպէս եւ կալաւ յանձին [16]: Զի այնպէս էր ի սէրն Քրիստոսի եւ ծանր Հրէիցն [17], մինչ զի եւ [18] երգմամբ իսկ պՀերովդէս հաւանեցուցանէին սպանանել գնա [19]:

5· Եւ է՞ր վասն [1] վազվազակի ոչ հանիցէ [2] գնոսա ի լեառնն: Զի մի՛ մարգկաւրէնս [3] ինչ ախտանայցեն այլ եւս աշակերտքն [4]: Վասն այսորիկ եւ ո՛չ յանուանէ ինչ յայտ առնէ, որ երանելոցն էին ընդ նմա ի լեառնն [5]: Քանզի կարի իսկ ցանկային եւ պլքն երթալ [6] դՀեսա, այլ այնպէս մնային քան Քրիստոսի հրամանին, զի կարդն կայցէ ճեպ: Զի թէպէտ ցանկապին առեալ զաւրինակ այնպիսի փառացն [7], որ երեւեալոց էին նոցա, սակայն ոչ զժկամակ լինէին որպէս քամահելք: Զի թէպէտ եւ մարմնաւորական իմն թուէր տեսիլն, այլ կարի ցանկալի էին իրքն [8]: Եւ էի՞մ [9] իսկ յառաջագոյն ասիցէ: Զի տեղեկապոյնք [10] եւ կիրթք տեսլեանն լինիցին՝ այնու զի կանուխ ասիցէ, եւ թուով եւս աւուրցն յառնախագոյնս կարաւտանայցեն, եւ արթունք լինիցին ունելով ի մարդկ իրացն [11], զոր տեառնելոցն էին [12]:

6· Եւ է՞ր վասն [1] զՄովսէս եւ զեղիա ածիցէ [2] ի մէջ: Բազում ինչ [3] պատճառք կան [4] ի մէջն ասելոյ: Նախ առաջին իսկ [5], զի բազում ի ժողովրդենէն ասէին զՔրիստոսէ [6] թէ Եղիա է, եւ ամանք թէ երեմիա, եւ [7] թէ մի ոք ի մարգարէիցն [8]· զգլխաւորսն հանէ ի լեառն Թաբոր [9], զի անդ տեսցեն [10] եւ վկայեսցեն [11]՝ որչափ ինչ [12] ի մէջ է ընդ ծառայսն եւ ընդ Տէրն, եւ թէ [13] յիրաւի պտվեցաւ Պետրոս յԱստուծոյ [14], զի խոստովանեսցէ [15] գնա որպէս Աստուծոյ: Յետ այնր եւ այլ պատճառ է լսել [16]· քանզի բամբասէին գնա, եթէ գաւրինաւքն [17] անցանէ, եւ հայհոյէլ կոչէին եւ կարծիս պտհէին [18] եթէ գիտասն Հաւր, որ ոչ անկ է [19] նմա, յանձն խորհիցէ եւ չուք (164ա) ինչ աւելի ինքեան գնիցէ [20], եւ ասէին [21] եթէ Չէ դա յԱստուծոյ, զի զշաբաթս ոչ պահէ [22]. եւ զարձեալ եթէ վասն բարեաց գործոց մեք զեզ բարկած ոչ առնեմք, այլ վասն հայհոյութեան, զի մարդ ես եւ զեզ Աստուած առնես [23]: Զի ցայցդ թէ առ նախանձաւ [24] են բամբասանքն, եւ ապառեսցի այնոքիւք, զի ոչ գաւրինաւքն ինչ գանց առնէր, եւ ոչ գիտաս ինչ սրտայր, որ չէր նմա անկ, այնու զի հաւատար առնէր գանձն Հաւր· գնասա, որ երկու կարեւոր

իրաւք [25] պայծառապոյն [26] քան զայլսն էին ի Հնոմն, ածէ ի մէջ: Զի զաւրէնսն՝ Մովսէս իսկ եւս, եւ մարթ էր իմանալ Հրէիցն, եթէ չառնու Մովսէս յանձն զաւրինացն արհամարհանս [27], որպէս ինքեանք կարծէին, եւ ոչ [28] զայր մի զաւրինագանց եւ զհակառակ հարցն կրաւնից, որ յԱստուծոյ տուան [29] նոցա, եկեալ այնպէս ողջքիցէ, եթէ ոչ առաւել զիտէր, եթէ որպէ Աստուծոյ է [30]: Նա եւ Եղիա իսկ [31], որ այնչափ նախանձ ունէր վասն Աստուծոյ փառացն, եթէ հակառակ ինչ ոք [32] էր Աստուծոյ եւ զիւր գանձն [33] Աստուած կոչէր եւ հաւատար Հաւր համարէր գանձն [34], ոչ եկեալ կայր առ նմա այնպիսի նախանձախընդիրն եւ հնազանդ լինէր [35] նմա, եթէ ոչ եւ նա առաջ գիտէր, եթէ արդարեւ որպէ Աստուծոյ է:

7· Եւ հանգերձ ասքիմբք [1] որ ասացանս եւ միւս եւս պատճառս է ասելի [2]· զի ուսանիցին [3] թէ մահու եւ կենաց ակր է, զվերինս [4] եւ զներքինս առ հասարակ ունի ընդ իշխանութեամբ, վասն այնորիկ [5] զմինն զվախճանեալ [6] եւ զմիւսն չեւ եւս այնպիսի ինչ չարչարեալ՝ ի մէջ ածէ [7]: Եւ զհինգերորդ պատճառն եւս [8] աւետարանիչն իսկ յայտ առնէ զնոսին զվատաւորութենէն [9], զի մխիթարեսցէ զՊետրոս եւ զայլսն, որք ի չարչարանացն զանգիտէին, եւ զարթուցանիցէ զմիտս նոցա: Եւ եկեալ Մովսեսանց [0] չկային լուռ, այլ խաւսէին, ասէ [11], վասն փառացն [12], զոր կատարելոցն էր յԵրուսաղէմ [13], այսինքն

© National Library of Armenia

գանձն Աստուած առնես: Յովհ· ժ· 33: 24 Բ հետեւեալ ընթերցուածն ունի· Թէ ոք նախանձու էին երկոքին բառիսանքն, եւ ինքն զոա յերկոցունցն· զի ոչ զօրեւնոքն ինչ էին յանցանելոյ իրքն որ զարձեցան, եւ ոչ փառս ինչ՝ որ չիցէ նմա անկ՝ խորհելոյ, այնու...: 25 Բ կարեւորաբ: 26 A չունի «պայծառապոյն», բայց յաջորդ «քան» կ'ենթադրէ ասոր գոյութիւնը· յայն ընդարձին մէջ ալ որ այս տեղը չուա տեղմ է, կը պակսի: 27 Բ ոչ առ յանձն Մովսէս զարհամարհանս օրինացն: 28 Բ չունի «ոչ»: 29 A առաւ: 30 Բ կ'ընթեռնու խօսքս՝ այնպէս եկեալ ողջքէին, թէ ոչ առաջ գիտէին, թէ արդարեւ որպէ Աստուծոյ է: 31 Բ Հեղիաս, չունի «իսկ»: 32 Բ աք ինչ: 33 Բ որ եւ զիւր անձն: 34 Բ զինքն, կցկելով՝ որ ոչ ինչ էր նմա անկ: 35 Բ լինէր, եթէ ոչ առաջ գիտէր, թէ...:

7· — 1 A ասքիմբ, Բ այսօքիւք: 2 Բ պատճառ է ասել: 3 Բ ուսանիցիս: 4 Բ եւ զվերինն: 5 Բ այսորիկ: 6 Բ վախճանեալ: 7 Բ ածէ ի մէջ: 8 Բ չունի եւս: 9 A վատաւորութիւն: 10 Ց· (անդ, էջ 551) պարզապէս παραγενόμενοι «եկեալք», ինչպէս փոխած է Բ ի հրատարակիչը Զեռպրին «եկեալ պետրոսեանքն» (տես

ղէարչարանն եւ ղնաչէն, զոր միշտ փառս կոչեն[14]:

8· Եւ ոչ այնու մեայն կրթէր զնոսա, այլ առաքինութիւնս[1] ինչ ի նոցանէ իբրեւ յառաքինութիւնս պահանջէր· (164բ) որպէս Մովսէս եւ Եղիա յիւրեանց[2] ասէին ցուցին: Քանզի ասաց՝ եթէ որ կամիցի գալ զհետ իմ, առցէ զխաչ իւր եւ եկեսցէ զկնի իմ[3]. զնոսա, որք իբրապաշիկ մեռան վասն Աստուծոյ հաճոյեցեն[4], որոց եւ ժողովուրդքն հաւատացան[5], ած ի մէջ: Քանզի նոքա իւրաքանչիւր ոք եւ կորուսին զանձինս եւ զոմն[6]. եւ առաջի բռնաւոր իշխանաց համարձակեցան՝ մինն[7] առ եղիսպատիան[8], եւ միւսն առ Աքսյար· եւ ի վերայ ապախտաւոր եւ անհնազանդ[9] մարդկան: Եւ յայնցանէ, որք[10] նովաւ իսկ ապրեալ էին յայնպիսի վշտաց, զոր կարի իսկ մաւտ ի վախճան նոցա էին եւ երկոքեան ի կատապաշտութենէ կամէին վերծուցանել[11] զժողովուրդն, եւ իւրաքանչիւր ապէսք երկոքինս[12]· զի մինն ծանրալեզու եւ նրբաճայն էր[13] եւ միւսն չինականազոյն քան զրազումս· եւ ինչս յանձն հուպ չառնելոյ յերկոցունց[14] կարի փոյթ ի[15] յանձին կայր· զի եւ Մովսէս առանց ընչից էր, եւ Եղիա այլ ինչ աւելի քան զմաշկեկն չունէր[16]: Եւ այն՝ զի ի հնումն էին, չնորհս ինչ այսպիսի նշանաց չուներին[17]: Զի թէպէտ եւ զծոմն հերձ[18] Մովսէս, այլ պետրոս ի վերայ խոնաւական մկանացն զնայր[19], եւ զլերինս փոփոխել կարող էր[20], եւ զահաւս մարմնոյ[21] բժշկել զպղիսի ապրիս[22] եւ զղեւս հալածել զպազանամիտս: Նա եւ սուտերս եւս մարմնոյն մեծամեծ նշանս

էջ 5· ծնթ. 2): 11 B չունի ասէ: 12 B զիտացան: 13 Գաւիթ. թ. 31: 14 B կոչէ, ց. յոքնակի է:

8· — 1 B առաքինութիւն (անդ, էջ 6): 2 B չունի յիւրեանց, իսկ ց. ամբողջ խօսքը: 3 B թէ որ կամիցի զալ զհետս..., եւ եկեսցէ զհետ իմ. համմ. Մատ. ԺԶ. 24, Մարկ. Ը. 34, Գաւիթ. թ. 23: 4 B հաճիցին: 5 B որոց ժողովուրդն հաւատացին. բայց ց. δήμου τοῦ πιστευθέντος αὐτοῖς (անդ, էջ 551) կ'ներաշխատէ ընթերցուածի հարազատութենէն, ինչպէս իմաստն ալ կը պահանջէ: 6 B թալ նախադասութեամբ՝ քանզի նոքա իւրաքանչիւր զանձինս կորուսին՝ եւ զոմն: 7 A մի, գրչագրի վրիպակ, վասն զի քանի մը տող վարը եւս յոնը: 9 B անհնաւան: 10 B որ: 11 B երկոքինն իսկ ապրեցուցանել կամէին: 12 B ոչխ երկոքեանն: 13 B նրբալեզու եւ ծանրաձայն: 14 B երկոցունցն: 15 B չունի «ի»: 16 B աւելի քան զմաշկեկն ոչ ունէր: 17 A այսպիսիս, B եւ չնորհս այնպիսի ինչ ոչ ունէին զնանաց: 18 B հհերձ: 19 B զնաց: 20 B փոխել կարող էր: 21 B մարդոյ, բայց ց. σωμάτων: 22 B ապրի ապրի: 23 A առաքեանն,

նաղորձութիւնս ցուցանէր եւ զմիեղերս ի կրաւնից ի կրաւնս փոխէր: Թէպէտ եւ Եղիա մեռեալս յարոյց, այլ առաքեալքն[23] բիւրուց բիւրս[24], եւ այն մինչ չեւ եւս արժանի լեալ էին Հոգւոյն սրբոյ զալստեանն առ նոսա[25]:

9· Նա եւ վասն այնորիկ ածէ ի մէջ զՄովսէս եւ զեղիա[1], զի եւ զաւրավարութեան նոցա կամէր նախանձաւորս առնել եւ ժուժկալս[2]. եւ զայս ընդ այն լծելով եւ լինէին[3] հեղս իբրեւ զՄովսէս եւ նախանձայոյզս իբրեւ զեղիայն[4], եւ սաստիկս եւ խնամակալս: Զի մինն զերիս ամս[5] սով էած[6] ի վերայ ազգին Հրէից, եւ միւսն ասէր· եթէ թողուս զ(165ա)մեզս՝ թող, ապա թէ ոչ եւ զիս ջնջեա ի դպրութենէդ ոմանք յորում գրեցեր[7]: Զայս ամենայն յիշեցուցանէր նոցա՝ ցուցանելով նոցա[8] զտեսիլն: Նա եւ փառաւք իսկ ած երեւեցոյց[9] զնոսա, զի ցուցանիցէ թէ[10] ոչ միշտ ի վիշտս եւեթ կայցեն, այլ եւ անցանեն պատերազմունքն:

10· Յորժամ ասացին աշակերտքն· Ասեմք[1], զի իջցէ հուր յերկնից· զայն[2] յիշեցին, զոր Եղիայն արար[3]. եւ ասէ Յիսուս[4]· Ոչ գիտէք, որոյ հոգւոյ էք դուք[5]. զի յանախակալութիւն կրթիցէ[6] զնոսա վասն այլազունակ չնորհացն[7]: Եւ մի ոք զմէնջ կարծիցէ եթէ պարսաւիցեմք ինչ զեղիա իբրեւ զթերակատար· ոչ զայն ինչ ասեմք[8]: Քանզի կարի իսկ կատարեալ էր· այլ յիւրում ժամանակի՝ մինչդեռ տղայք էին մարդիկ ժամանակ՝ մինչդեռ տղայք էին մարդիկ մեծ[9], այսպիսի դաստիարակութեան պէտք էին: Նա եւ Մովսէս կատարեալ էր յիւրումն, բայց առաքեալքն աւելի պահանջին ի Քրիստոսէ[10]. եթէ ոչ լինիցի առաւել արդարութիւնն ձեր քան զդպրացն եւ զփարիսեցւոցն, ոչ մտանիցէք յարքայութիւնն երկնից[11]: Զի ոչ յերկիւղէ միայն մարդկան[12], այլ յամենայն տկարութենէ մխեցան, որ եւս չար յախտի կային[13] քան զեգիպտացիսն. եւ[14] ոչ ընդ փարաւոնի[15] վիճէին, այլ ընդ սատանայի ոգւոյն, ուստի եւ բռնութիւն սատակութեանն եմուտ յաշխարհ[16]. եւ մարտ ընդ այն էր, զի[17] զնա կապեսցեն եւ զկապեսցեն[18] նորա զամենայն[19] աւար հարկանիցեն[20]: Եւ զայսպիսի զործ ի ձեռն առեալ[21] ոչ գծով պատառէին, այլ զկորս ամբարշտութեանն, որ կարի սաստիկ յածէր ծփանաւք[22] զպղպ մարդկան, զաւազանաւն յածուցանէին, որ բղխեալ յարմատոյն յեսւսեայ[23]:

11· Տե՛ս[1], որպիսի ահիւ ահաբեկէ զարան՝ մահուամբ, աղքատութեամբ, անարգութեամբ, բիւրապատիկ չարչարանաւք, զի եւս առաւել սոքա յայսմ ամենայնէ երկնչէին քան ի ծովէն յայնմանէ Հրեայքն: Բայց սակայն զամենայն առ ոչինչ ունել հաւանեցոյց համբերու(165բ)թեամբն, եւ իբրեւ ընդ ցամաք ամենայն զդուշութեամբ անցանել: Եւ զի այսմ՝ ամենայնիւ կրթելոյ էր զնոսա, յայն սակս ած եցոյց զՄովսէս եւ զեղիա փառաւք, որք ի հնումն պայծառագոյնք եւ երեւելիք էին:

12· Աբդ[1] զի՞նչ ասէ պետրոս ջերմաջերմն. Բարւոք[2] է մեզ աստ լինել: Քանզի

լուաւ եթէ պարտ է նմա երթալ յերուսաղէմ[3] եւ չարչարել[4], զեւ եւս կասկածն ի մտի կայր եւ[5] հոգայր եւ երկնչէր վասն նորա· եւ յետ սաստելոյն չէիշխէր մաւչել եւ[6] զնոյն քանս խաւսել թէ հաւ լիցի ինձ[7], բայց երկիւղիւ զնոյն ակնարկէր այլովք բանիւք: Քանզի եառս զլեառնն կարի լինն հեշտալի եւ ի բացեայ[8] եւ ոչ մատս ի չէնս՝ զանապատն[9], բազում[10] լինն զղուշութիւն ի տեղւոջէն[11] համարէր, եւ ոչ միայն ի տեղւոջէն, այլ զի բնաւ իսկ[12] չերթայցեն յերուսաղէմ, այլ անդ եւեթ լինել հանապազ, քանզի եւ զտաղաւարացն իսկ յուշ առնէ[13]: Զի եթէ այս լինիցի, ասէ, ապա ոչ երթամք յերուսաղէմ եւ ոչ սմա մեռանել հասանիցէ· քանզի անդ ասայ եթէ նենդելոց են զպիրքն[14]: Եւ յայտ ինչ չէիշխէր ասել, բայց այնպէս լինն կամէր հայթայթել[15]. Բարւոք[16] է, ասէ, մեզ աստ լինել· զի Մովսէս մատս է եւ եղիա հուպ առ մեզ: Եղիա ի լերինն նստէր եւ հուր իջուցանէր յերկնից, եւ Մովսէս յամսն եմուտ[17] եւ ընդ Աստուծոյ խաւսէր· եւ չիմանայ ոք թէ աստ իցեմք[18]:

13· Տեսե՞ր զչերմն սիրելին Քրիստոսի: Մթթէ[1] այն խնդի՞ր իցէ թէ չէին յարդարեալ ինչ կերպարանք ապաչանացն, այլ թէ պի՞տ ինչ կերպարանք ապաչանացն էր խորովէր վասն Քրիստոսի սէր ունէր եւ խորովէր վասն Քրիստոսի: Զի ոչ վասն անձին ինչ զանպիտեալ ասէր զայս, յորժամ զմահն, որով մեռանելոց էր, գուշակէր նմա: Լո՛ւր, զի՛նչ ասէր նմա. Եւ զանձն եւս եդից ի վերայ fո. եւ

5 B զի: 6 A չունի «մաւչել եւ», ունի ց. եւ B· վերջինս սակայն գուբս ձգելով տող մը կը կարդայ· «չէիշխէր մաւչել. եւ զնոյն ակնարկէ այլովք բանիւք»: 7 Մատ. ԺԶ. 22: 8 A բացեա: 9 B լոկ «քանզի եառս զլեառն կարի ի բացեայ», բայց ց. ունի «զանապատն»: 10 B եւ բազումս: 11 A ի տեղւոջն, B ի տեղւոջէն, ինչպէս եւ ց., որոնց կը համապատասխանէ A քանի մը բառ յետոյ կրկնելով ի տեղւոջէն (գրուած տեղոջէն): 12 B չունի: 13 B կամէր՝ զի եւ անդ եւեթ լինիցին հանապազ, քանզի եւ զտաղաւարացն իսկ յիշէ: 14 B համառօտ եւ հետեւեալ կերպով· զի թէ այս լինիցի, ասէ ապա երթամք իսկ ոչ յերուսաղէմ. բայց ց. կը հաւատայ A ի ընթերցուածը: 15 A խայթաթել (գրուած խայթ աթել), B հայթայթել, որուն կը համապատասխանէ ց. κατασκευάσαι: 16 A բարխոք· տեղիքս B չունի: 17 A էմուտ: 18 B հակառակ յոյնին համառօտ հետեւեալ կերպով· զի Մովսէս մատ է ասէ, եւ եղիա առ մեզ հուպ· եւ չիմանայ ոք եթէ աստ իցեմք ի հանդստակոդացն:

13· — 1 B էջ 8 կ'ընթեռնու՝ մի՝ զայն խնդրիցես, թէ ոչ յարդարէին կերպարանքն ապաչանաց, այլ թէ պի՞տ ջերմ էր, եւ կամ թէ պի՞տ խորովէր վասն պի՞տ ջերմ էր, եւ կամ թէ պի՞տ խորովէր վասն Քրիստոսի· գուբս կը ձգէ յաջորդ տողերը, մինչ ց.

© National Library of Armenia

եթէ ընդ ɦեզ լիցի մեռանիլ, զɦեզ ոչ ուրացայց[2]: Եւ դու ա՛ւ, պիարդ իսկ եւ ի մէջ ճգանցն գանձն ի մահ մատնէր· այնչափ ժողովրդոց չուրջ պնոքաւք վաւկեալ, ոչ միայն պվարդոց չուրջ պնոքաւք վակեալ էր եւ գունկն պվախչէր, այլ եւ սուսեր եւս ձգէր եւ գունկն ծառայի քահանայապետին կարկէր: Զի[3] այնպէս ոչ անձին ինչ ապաս ունէր, (166ա) այլ վարդապետին: Եւ քանզի յայնի իսկ վճիռ եա մահուան, խոխոջեալ ի պատուհասէ բանին՝ զողայր ընդ միասն եւ չիշխէր ինչ ասել, բայց զպաճիկն արկանէր[4]· Եթէ կարիս, ասէ, արասցուք երիս տաղաւարս՝ մի ɦեզ եւ մի Մովսիսի եւ մի Եղիայի[5]: Զի՞նչ խաւսիս, ո՛վ Պետրոս· յառաջ քան զսակաւ ինչ պառեր[6] մեկնեցեր զպա ի ծառայից, արդ պիա՞րդ մխւանդամ ընդ ծառայս համարիս: Տեսե՞ր, պիա՞րդ անկաատրք[7] էին յառաջ քան պխաչն: Զի[8] թէպէտ եւ յայտնեաւքն յուցանէր զպաւրաւթիւն ահաւոր տեսլեանն Քրիստոսի, այլ ոչ միշտ առ իւր ունէր զյայտնեաւթիւնն, զոր յայտնեաց նմա Հայր, այլ եւ յահէն տաղնապեալ էր, ոչ միայն յայնմանէ, զոր ասացին, այլ առաւել եւս ի տեսլենէն զոր եաես: Իսկ այլ աւետարանիչք ասեն թէ ոչ առաջ մաւք խաւսեցաւ Պետրոս, զոր ինչ ասացն, քանզի թմրեալ էր: Մարկոս ասէ թէ Զգիտէր զինչ խաւսէր, *քանզի զարհաւրեցաւ ի տեսլենէն*[9]: Եւ Ղուկաս յետ ասելոյն եթէ Արասցուք երիս տաղաւարս, ի նոյն յարէ եթէ Զգիտէր թէ զինչ խաւսէր[10]. Եւ յայտ առնէ եթէ կարի զահի հարեալ էր: Նաեւ այլքն ասէ կարի իմն[11] ծանրացեալք էին որպէս[12] ɦնով, եւ իբրեւ զարթեան տեսին զփառս նորա[13]. *քանն գծանրաւթիւնն որ ի տեսլենէն եղեւ նոցա, կոչէ: Զոր օրինակ աչք ի բաղում լուսոյ սլսլլին, նոյնպիսի ինչ*

ունի (հմմտ. Migne, անդ, էջ 552, γ՛ տող 4—12 վերէն)· 2 Յովհ· ԺԳ· 37 եւ Մաթ· ԺԴ· 31: 3 B այս տեղէն կը չարունակ հետեւել կերպով· զի այնպէս ոչ անձին սպաս ունէր, այլ ի վերայ վարդապետին զողայր· քանզի յայնի իսկ վճիռ եա, խոխոջեալ ընդ միասս կարծէր, թէ գուցէ զարձեալ պատուհասակոծ լինիցի: Իսկ A կ՛ընթեռնու՝ «խոխոջեալ ընդ միասն զողայր եւ չիշխէր ասել ինչ ի պատուհասէ բանին»· չարագասութեան կարգը խանգարուած համարելով ուղղեցինք: 4 B զպատճառան արկանէ, զժրախտարար յայնին մէջ կը պակսի բացատրութիւնս ցանցառ զոր-ծածուած «պաճիկ» բառին իմաստն ապահով կերպով տեսնելու համար: 5 Մատ· ԺԼ· 4: 6 B զի՞նչ խօսիս, Պետրէ· ո՞չ յառաջ քան զայս գաւեր···: 7 B անկատար: 8 B համեմատելով A ի եւ յայնին հետ այս տեղէն սկսած խանգարուած եւ կրճատուած է, ինչպէս յառաջերթութենէս կը տեսնուի· Զի թէպէտ եւ յայտ-

եւ նոքա անդ[14] կրկին· զի ոչ եթէ զիշեր էր, այլ տես· Եւ լուսոյն առաւելութիւն ծանրացեալ նուագեցուցանէր զաչսց տկարութիւն[15]:

14· Եւ ինքն ինչ[1] ոչ խաւսէր, եւ ոչ Մովսէս, եւ ոչ Եղիա: Իսկ մեծն[2] քան զամենեսեան Հայր[3], եւ արժանի հաւատարմութեան ի վերուստ յամպոյն բարբառ արձակէ[4]: Եւ ընդէ՞ր արդեօք յամպոյն[5]· քանզի այնպէս իսկ[6] միշտ երեւի Աստուած, քան այնմ՝ եթէ Ամպ եւ մէգ[7] շուրջ զնովաւ[8]. Եւ այլուր թէ Նստի ի վերայ թեթեւ ամպոյ[9]. Եւ զարձեալ[10] թէ Որ եդ յամպս զգնացս իւր[11]· Եւ այլուր՝ (166բ) թէ Տեսանէի իբրեւ զորդի[12] մարդոյ զի գայր ի վերայ ամպոց[13]. զի Հաւատայցեն[14] թէ յԱստուծոյ պայ[15] բարբառն: Վասն այնորիկ յամպոյն պայր ի վերուստ[16], եւ ամպն էր լուսաւոր:

15· Եւ[1] մինչ դեռ նա, ասէ, խաւսէր[2], ահաւասիկ[3] ամպ մի[4] լուսաւոր հովանի լինի[5] ի վերայ նոցա, ձայն եղեւ յամպոյն եւ ասէ· Դա՛ է որդի իմ սիրելի, ընդ որ հաճեցայ, դմա լուիջիք[6]: Յորժամ սպառնալիս լինէ բարբառի, խաւսքին[7] ամպ երեւի, որպէս եւ ի լերինն Սինայ[8]. Եւ մուտ[9], ասէ, յամպն եւ ի մէգն Մովսէս, եւ իբրեւ զմբրիկ, ասէ[10], այնպէս պատէր ծուխն[11]. Եւ մարգարէն յորժամ վասն սպառնալեացն Աստու-

նեայ նմա Հայր, այլ ոչ միշտ առ իւր ունէր զյայտնութիւնն, քանզի ի տեսլենէն զոր եաես Մարկոս եւ Ղուկաս ասեն, չգիտէր՝ զի՞նչ խօսէր, զի յայտ առնիցէն՝ թէ կարի յորժ թմրեալ էր: 9 Մար· Ը· 5: 10 Ղուկ· Ը· 33: 11 B չունի: 12 B չունի: 13 Ղուկ· Ը· 32: 14 A անդր: 15 Այսպէս եւ յայնի՝ *τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἀσθένειαν, մինչ* B զաչսց տեսութիւնն:

14· — 1 B չունի: 2 B մեծ: 3 B հաս չունի, այլ յայսմդրկն մէջ: 4 B հայր բարբառ արձակէր յամպոյն: 5 A չունի խօսքս, ունին B եւ Ց·: 6 B չունի: 7 B մէգ·· են: 8 Մատ· ՂԲ· 2: 9 Ես· ԺԲ· 1· B նաեւ ի մէգ·· են: 8 Մատ· ՂԲ· 2: 9 Ես· ԺԲ· 1· B նաեւ ի վերայ ամպոց: 10 B չունի: 11 Մատ· ՃԳ· 3· այսպէս B եւ Աստուածաշունչը, մինչ A կ՛ընթեռնու, Որ եդ զամպս զգնացս իւր: 12 B որդի: 13 (զրուած էգ) զամպս ի գնացս իւր: 12 B որդի: 13 Դան· Է· 13: Տեղիքս յառաջ յայնն ունի· «Եւ ամպն կալաւ գնա յաչաց նոցա» (Գործ· Ա· 9): 14 B կալաւ գնա յաչաց նոցա» (Գործ· Ա· 9): 14 B հաւատացեն: 15 B գայր: 16 B չունի յամպոյն գայր ի վերուստ:

15· — 1 B չունի: 2 B խօսէր ասէ: 3 B ահա: 4 B չունի: 5 B եղեւ: 6 Մատ· ԺԷ· 5· B չունի՝ ընդ որ հաճեցայ, զմա լուիջիք: 7 B խաւսեալին: 8 B Սինեայ: 9 B եմուտ առանց «եւ» է: 10 B չունի: 11 ելք, ԻԹ· 18: 12 A չունի: 13 B չունի: 14 Մատ· ԺԷ· 12: 15 A անդ: 16 B քանզի: 17 B կամեցաւ: 18 B ամպ· 19 B երեւեցաւ: 20 A արասցուք տաս:

ծոյ ճառէր· Խաւսպային, ասէ[12], զուրբ միւնչեւ[13] յամպս աւդոց[14]: Իսկ ասա[15] զի[16] ոչ երկեցուցանել կամէր[17], այլ ուսուցանել, ամպն[18] լուսաւոր երեւէր[19]: Պետրոս ասէր· Արասցուք[20] երիս տաղաւարս, եւ նա զանձեռագործ խորանն եցոյց[21]· վասն այնորիկ անդ ծուխ եւ մրրիկ[22] հնոցի, եւ ասա լոյս սաստիկ եւ բարբառ հայրական[23]: Եւ[24] զի յայնի[25] լինի թէ ոչ վասն միոյ ուրուք յերկնից[26] եկն բարբառն, այլ վասն Քրիստոսի միայն, իբրեւ եկն բարբառն[27], նոքա անհետ լինէին եւ ոչ եւս երեւէին[28]: Զի թէ[29] վասն միոյ ուրուք[30] ի նոցանէ ասէր, ոչ ինքն միայն ճնայր ի զատանել երկուցն ի նմանէ[31]:

16· Եւ զի՞նչ ասէիցէ բարբառն· Դա է[1] որդի իմ սիրելի[2]: Եւ[3] եթէ սիրելի իցէ, զի՞ այդչափ[4] զանգիտես Պետրէ[5]: Պարտ[6] եւ պատշաճ էր քեզ յանճնէ իսկ ի վազուց հետէ եւ զաւրութեանն պիտակից լինել եւ առ յաւրութենն հաստատուն: Բայց քանզի չառէր ի միտ, զոնեա ի Հաւր բարբառոյն քաջալերեաց: Զի եթէ զաւրաւոր իցէ Աստուած, որպէս զի եւ է իսկ զաւրաւոր, կարի իսկ յայտ է՝ թէ եւ Որդին նմանապիսի է: Եւ արդ մի՛ ինչ զանգիտեր ի չարչարանացն· ապա թէ չես եւս ինչ վստահ լինիցիս, զէթ զայն ած զմտաւ, զի Որդի է, եւ սիրելի Որդի· Դա է, ասէ, որդի իմ սիրելի: Եթէ սիրելի իցէ, ապա չէ պարտ զանգիտել· քանզի ոչ ոք,

ամպ: 21 Այսպէս B եւ Ց· A պատրաստած է՝ եւ նա զանձեռագործն խոնարհեցոյց: 22 B մրրիկ եւ ծուխ: 23 այսպէս B, A հրեշտակական, Ց· չունի: 24 B չունի: 25 B յայտ 26 B ի նոցանէ: 27 A բարբառն եկն: 28 B չունի՝ եւ ոչ եւս երեւէին: 29 B վասն զի եթէ: 30 A B չունի՝ եւ ոչ եւս երեւէին: 29 B վասն զի եթէ: 30 A սխալագրութեամբ՝ որուք: 31 Այս տեղ յայնն ունի մի՛ակեալ հատուած մը, որ հայ թարգմանութեան մէջ չ՛երեւար՝ ոչ A եւ ոչ B ունին (էջ 9)· յառաջ կը բերենք յուն· բնագիրը բառացի· Τί οὖν οὐχὶ καὶ ἡ νεφέλη τὸν Χριστὸν μόνον ἀπέλαβεν, ἀλλὰ ἅπαντας; Εἰ τὸν Χριστὸν μόνον ἀπέλαβεν, ἐνομίσθη ἂν αὐτὸς ἀφεῖναι τὴν φωνήν. Διὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς τοῦτο αὐτὸ ἀσφαλιζόμενος . φησὶν, ὅτι ἐκ τῆς νεφέλης ἦν ἡ φωνὴ, τουτέστιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ. (Migne, անդ, 553, տող 23–19 վարէն): Հայերէն թարգմանութեամբ· Վասն ո՞ր արդեօք ամպն ոչ ծածկեաց զՔրիստոս միայն, այլ զամենեսին միանգամայն: Զի եթէ զՔրիստոս միայն ծածկեալ էր, այսպէս ինչ համարէր՝ թէ նա ինքն է որ բարբառ արձակէր: Վասն որոյ աւետարանիչն առ ի հաստատուն առնելոյ զայս ասէ՝ թէ եկն բարբառ յամպոյն, այսինքն՝ յԱստուծոյ:

16· — 1 B է, ասէ: 2 Մատ· ԺԷ· 5: 3 B չունի: 4 B չունի: 5 A Պետրոս: 6 Այս տեղէն սկսած մինչեւ ծան. 7 B չունի: 7 B քանզի ոչ ոք զոր սիրէ, նպաստ վաչխի տացէ, որ անիմաստ է· A կ՛ընթեռնու՝ բաստ

զոր սիրիցէ, բախտ բաշխի տացէ[7]: Եւ[8] արդ մի (167ա) ինչ խոռվեացիս· զի թէ բիւրապատիկ սիրիցես, ոչ այնչափ որչափ ծնաւղն սիրէ[9]: Ընդ որ հաճեցայ[10]. ասէ ոչ միայն զի ծնաւն[11] սիրէ, այլ եւ[12] հատասար նորին է այմենայնիւ եւ համահաւմ եւ համամիտ[13]: Եւ այնու եւս երեւի կրկին սէրն, մանաւանդ թէ երեքկին իսկ· զի եւ որդի է եւ սիրելի եւ ընդ նմա եւեթ լիով համեալ: Որպէս զի ասիցէ թէ ի նմա հանդուցեալ եմ, եւ վասն այնորիկ ամենեւին նորին զուգական եւ նորին համեմատ եւ ընդ նմին միաբան, եւ մի կամք նորա եւ Հաւր, եւ[14] կայ ինայ մշտնջենաւոր մի որդի ընդ միում[15] ծնաւղին: Դմա, ասէ, լուիջիք[16], որպէս զի թէ[17] ի խաչ եւս[18] կամիցի ելանել, մի ինչ ընդդէմ զառնայցէք:

17· Եւ իբրեւ լուան, ասէ, զայն[1], անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց եւ երկեան յոյժ: Եւ ամբարձին զաչս իւրեանց եւ ոչ զոք տեսին, բայց միայն զՅիսուս[2]: Զի՞ոբդ արդեւք[3] լուան զբարբառն զարհուրեցան· զի աւանիկ[4] եւ[5] յառաջագոյն էր եկեալ[6] այնպիսի բարբառ՝ ի մկրտութեանն[7] ի վերայ Յորդանան գետոյ, եւ ժողովուրդն մատ էին[8], եւ ոչ ոք ինչ[9] այնպէս թմրեցաւ, եւ յետոյ զարձեալ մինչ ասէին թէ որոտումն եղեւ[10], եւ[11] ոչ ոք[12] յայնժամ ինչ[13] լսկեցաւ: Եւ զի՞ոբդ նոքա ի լերինն անկան յահէն: Քանզի յանապատի էին[14], եւ ի բարձու եւ յանխուլ տեղւոջ եւ յայլակերպն[15] լինելոյ եւ լուսաւորելոյ սաստիկ լուսով[16] արհա-

բաշխի տացէ, որուն վրայ ի գիրն աւելցնելով կ՛ունենանք անծանօթ բացատրութիւն մը, բախտ բաշխի (գուցէ միայն գրուած) տացէ, բայց իմաստնալից՝ մէկն իր բախտին, ճակատագրին ձգել, լքել· յայնը կը հաստատէ այս իմաստը· Οὐδεὶς γὰρ, ὃν ἀγαπᾷ προσέσται 8 B չունի: 9 B զի թէպէտ եւ բիւրապատիկ սիրեացես, ոչ որչափ ծնողն սիրիցէ: 10 B հաճեցայց: 11 B ծնօղն է: 12 B չունի: 13 Ց· Ἴσος αὐτῷ κατὰ πάντα καὶ ὁμογνώμων ἐστίν (անդ, էջ 553, տող 6 վարէն), իսկ B հաւասար նորին է՝ ամենեւին յամենայնի, եւ համագոյ եւ համապատիւ: Շարունակութենէն B ի մէջ կը պակսի ըստ յոյնին 5—6 տող (անդ, էջ 553, տ· 5 վարէն — էջ 554, տ· 1 վերէն): 14 B հաս կորսնցուցած կապը կը գտնէ ըսելով՝ եւ կայ··· չունի «ինայ»: 15 B իւրում: 16 B լուսաւոր: 17 B թէ եւ: 18 B չունի, այլ «կամիցի», ինչպէս Ց·, զոր A չունի:

17· — 1 B աչակերտքն: 2 Մատ· ԺԷ· 6—7· B համ· 7 չունի: 3 B չունի: 4 B աճաւանիկ: 5 B չունի: 6 B եկեալ էր: 7 B եւ Ց· չունին: 8 B էր: 9 B չունի «ոք ինչ»: 10 B լինի: 11 B չունի: 12 B չունի: 13 B ոք: 14 B յանապատին: 15 B յայլակերպս: 16 B չունի

© National Library of Armenia

վրք փեահէին[17], եւ լոյն սեռն[18] իմն եւ անխառն էր[19] եւ ամպն լուսաւոր[20] ի վերոյ տարածեալ, որ ամենեւին[21] իսկ զամենայն[22] ահն[23] յաճախէր, եւ յամենայն կողմանց արհաւրք լինէին[24] յաճախ ի լերինն[25], մինչդեռ զամայն եւ երկիր իսկ պապանէին երկիւղիւն ըմբռնեալք[26]: Եւ զի մի կարի ահն պակուցանիցէ[27] զնոսա[28] եւ զիչատակս տեսլեանն եւ զլուսոյն եւ զբարբառոյն ի մտաց մերժիցեն[29], վասն այնորիկ վաղվաղ(167բ)ակի զերկիւղն փարատէ[30] եւ երեւի ինքն միայն եւ քաջալերէ զնոսա[31]:

18· Եւ պատուէր տայր[1] մի ումեք ասել զտեսլին[2], մինչեւ ինքն[3] ի մեռելոց յարիցէ: Եւ միւնդեռ, ասէ, իջանէիմն ի լեռնէն[4], պատուէր տայր նոսա մի ումեք ասել զտեսիլն մեծ, միւնչեւ որդի մարդոյ ի մեռելոց յարիցէ[5]: Զի որչափ[6] ինչ ոք մեծամեծս պատմէր զնմանէ, այնչափ եւս առաւել զժուարըմնալ լինէր յայնժամ[7] բազմաց, եւ զպիտակդրութիւն[8] խաչին եւս զեւս յոլովէր անգի[9]: Վասն այնորիկ[10] լռել հրամայէ[11], եւ ոչ վայրապար ինչ, այլ զարժեալ զէարչարանաց յիշեցուցանէ եւ զրեաթէ[12] զպատճառսն իսկ ասէ, վասն որոյ լռելն հրամայեաց: Քանզի ոչ եթէ ցանկ[13] պատուիրէ մի ումեք ի վեր հանել, այլ թէ մինչ ի մեռելոց յառնիցեմ ես: Եւ արդ զի՞որ բնաւ արգել խնդիրք չէին զպիտակդելոց· եւ ոչ ուրեք· զի խնդիրք այն էր յառաջ քան զխաչն լռել: Յետ այնորիկ եւ Հոգւոյն սրբոյ[14] արժանի եղեն եւ զնչանն ունէին իւրեանց չաւա-

զով[15], եւ զայն ասել եւ ուսուցանել[16]: Եւ զամենայն ինչ, զոր ասէին, այնուհետեւ ընդունելի էր, եւ[17] քան զփոյզ հնչիւն եւս առաւել իւրքն ալագակէին եւ զուչակէին զպաւրութիւն նոցա. եւ չէր ինչ պայթապղութիւն ի մէջն կայր իւրացն զործելոց:

19· Ապա ուրեմն չիք[1] ոք երանելի քան զառաքեալն, եւ մանաւանդ քան զերկուն, որք[2] էին[3] ընդ լուսաւոր[5] ամպովն եւ յարկակից լինել արժանի եղեն Տեառն[5]: Այլ թէ կամիմք եւ մեք տեսանեմք զքրիստոս: Ոչ որպէս նոքա յայնժամ ի լերինն Թաբոր[6], այլ եւս առաւել[7] լուսաւորագոյն[8]: Քանզի ոչ եթէ այնպէս պայ ի վախճանի, յորժամ[9] յաչակերտան (168ա) զընդացեալ՝ թերագամ կիսաբաց[10] եւեթ արար զլուսաւորութեանն, որչափ ինչ եւ[11] նոքա հանդարտեալ կարէին երեւմանն[12]: Բայց յետոյ վառաւքն Հաւր եկեսցէ[13] ահաւոր եւ սոսկալի տեսլեամբ լուսոյ[14]: Ոչ միայն Մովսիսիւ[15] եւ Եղիայիւ, այլ[16] ամենայն սրբովք եւ անեղք հրեշտակապետաւք, սերովբէիւք եւ քերովբէիւք եւ անհամար զնդովքն: Ոչ եթէ ամպ լուսաւոր[17] հովանի ի վերոյ զլինայն[18] ունիցի, այլեւ[19] երկինք եւս յինքեանս[20] ամփոփեսցին[21]: Զոր աւրինակ զառաւօրք յորժամ հրապարակաւ առեան առնիցեն, սպասաւորքն զօրահասկան ձգեն ի բաց յերեսացն, զի ամենեցուն ցուցանիցեն զնոսա, նոյնպէս եւ նա յորժամ գայցէ, ամենեքեան տեսանիցեն: Եւ ամենայն բնութիւն մարդկան առաջի կայցեն, եւ ինքն անձամբ առնիցէ

եւեալ ձեւով՝ ոչ հանապազ, այլ թէ մինչեւ ի մեռելոց յարիցէ· Ց· ալ երբորդ դմբգով է: 14 Բ եւ Ց· չունին: 15 Բ ունէին ընդ իւրեանս՝ ջառապով եւ խոսելի: 16 Բ եւ Ց· չունին այս խոսքը: 17 Այս տեղէն սկսած մինչեւ հառուած 19 չունի Բ, յորմէ ունի:

19· — 1 Բ չէր: 2 Բ որ: 3 Ա չունի: 4 Բ եւ Ց· չունին: 5 Այսպէս Բ եւ Ց· Ա ի ընթերցուածը՝... յարկակից եւ Հաւր բարբառոյն արժանաւորեալք եւ անճառ լուսոյն կերպարանաց մասնաւորեալք, փրկչին երեւմանն սակաւ ինչ բարձրագոյն եւ քան զդէմսին, զոր ոչ կարեն ճառել ընդ նմին զմովսէս եւ զեղիայ իր անհասկնալի լեզուովը յեռատեսութ ըլլալ կը թուի, մանաւանդ որ յոյնն ալ չունի: 6 Ա թափովը· չունին Բ եւ Ց·: 7 Բ առաւելագոյն: 8 Բ չունի, Ց· ունի· 9 Ա յայնժամ: 10 Բ եւ կիսարաց: 11 Բ չունի: 12 Բ չունի: 13 Բ յետ այսորիկ վառաք հօր գայցէ: 14 խոսքը չունին Բ եւ Ց·: 15 Բ Մովսէսիւ: 16 Բ համառօտ՝ այլ անեղք զօրութեամբ հրեշտակաց անհամար զնդիւք· 17 Բ եւ Ց· չունին: 18 Ա չունի, Բ եւ Ց· ունին: 19 Բ չունի: 20 Բ յինքեան: 21 Բ հոս աւելցնելով վերջաբան մը՝ «որում փոյթ եւ մեզ հանդիպել ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս

նոցա պատասխանի· ցկէսն ասէիցէ՝ եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ ժառանգեցէք զարքայութիւնն, որ պատրաստեալ է ձեզ ի սկզբանէ աշխարհի, զի ծաղցեայ եւ տուք ինձ ուտելոյ[22] եւ որ զհետ այսորիկ[23]: Եւ պայլոն· Ազնիւ՝ ծառայ բարի եւ հաւատարիմ, որովհետեւ ի սակաւուն հաւատարիմ ես, ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ, մուտ յուրախութիւն Տեառն էո[24]: Եւ նոցին հակառակ բանիւց վճիռ առնիցէ եւ ասիցէ· Երթայք յինէն անիծեալք ի հուրն յաւիտենից, որ[25] պատրաստեալն է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա[26] Եւ պայլոն ասիցէ· Ծառայ չար եւ վատ[27]: Եւ զոմանս ընդ մէջ կարիցէ եւ մատնեսցէ սաստիկ տանջանաց, եւ զուրուսն[28] զոտս եւ զձեռս կապել եւ ընկենուլ ի խաւարն արտաքին հրամայիցէ[29]: Եւ յետ խաւարին անչէջ հուրն ընդունի, եւ յուռկանէն ընկեցեալք՝ անդր անկանին ի հուրն եւ ի տանջանս[30]:

20· Բայց զի մի այնպէս մեզ զկիպեսցի[1] լուսաւորեսցուք մեզ զլոյս գիտութեան եւ մերկասցուք զհանգերձս ազտեղիս եւ զպեսցուք զդէն լուսոյ եւ ի լոյս բարեաց զործ(168բ)ոցն կեցցուք յաչխարհիս յայսմիկ: Գնասցուք լուսով ի լոյս եւ զցանկութիւն մարմնոյ մի կատարեսցուք, եւ փառք Աստուծոյ ծածկեսցեն զմեզ: Յայնժամ ծաւալեսցի կանուխ լոյս մեր եւ լուսով Տեառն տեսցուք զլոյս եւ արժանի լիցուք անճառ լուսոյն վայելման ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն սրբոյ փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ:

Կ՝ատարէ մեկնողական մասը, մինչ Ա կը չարունակէ դեռ մաս մը յոյնին համաձայն. Καθάπερ γὰρ τοὺς δικαστάς... καὶ τὰ ἀπὸ τῆς σαγήνης ὀψοφούμενα ἐκεῖ ἐμπεσεῖται. (Migne, անդ, էջ 554, տ· 9 վերէն — 555, տ· 8 վերէն)· Մեկնողական մասը լրիւ ատարէլու համար կը պակսի 24 տող (անդ տ· 8 վերէն — տ· 32)· 22 Մատ· Իե· 34· 23 Ց· չունի· 24 Մատ· Իե· 21· 25 Զեռ· գրուած «զոր»· 26 անդ, հ· 41· 27 անդ, հ· 26· 28 Զեռ· գրուած «զոր ուն»· 29 Զեռ· չունի, աւելցուցինք իմաստին եւ յոյն բնագրին համաձայն· 30 Ց· չունի ի հուրն եւ ի տանջանսն:

20· — 1 Այս խոսքը Ցարդարակին առաջին նախադասութիւնն է ըստ Ց· "ἵν' οὖν μὴ γένηται τοῦτο, ἀποθώμεθα τὰ ὄυπαρὰ ἱμάτια ... (Migne, անդ, էջ 555), որուն սկիզբի մասէն օրինակողն որոշ դպղափաղնեը միայն առած է· Ցարդարակին բուն հակառակ մասը վաչխառութեան դէմ է, որ կ՝ատարած 558 էջի վրայ:

Հ· Վ· ԻՆԳԻԼԻԶԵԱՆ

ՅՈՒՅՑԱԿ ՀՂՑԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐՈՑ ԸՐԾՆԵՑՆ ՎԸՐԹԸՐՆԵՒ Ի ԿԸՐԻՆ

Արծնեան վարժարանի Թանգարանին ձեռագրաց հաւաքածոյքը կը սկսի 1865 թուականէն, եւ այսօր մօտաւորապէս կը հասնի 62ի: Սոյն ձեռագրաց մեծագոյն մասը Աւետարան, Մաշտոց, այդ թուականէն յառաջ եւ քանի մը տարի յետոյ կը պատուէրն եկեղեցւոյ կամ տաճարին մէջ, ինչպէս յայտնի կը տեսնուի թիւ 826ին մէջ՝ Թղ· 109 Փիրզալէմեանցի գրած յիշատակագրութենէն... «Հարցեալ զտի զձեռագիրս մատեանս որք կային ի գաւառն սբոյ հոյակապ եկեղեցւոյ քաղաքիս..»: Եւ զարձեալ թիւ 810, 829, 851, 852, 862ի մէջ գտնուած յիշատակագրութիւններէն, եւ որոնք հետզհետէ անփոփոխած են սոյն Թանգարանին պահարանաց մէջ: Քանի մը կտոր ալ բերուած է մերձակայ վանքերէն. ինչպէս թիւ 842՝ կարմիր վանքէն, թիւ 820, 827, 846 Մուտուրկու Լուսաւորչայ վանքէն: Թիւ 841, 845, 846 յիշատակ են տրուած Ոսկեհան Ցովհաննէս վարդապետէ: Թիւ 856 նուէրը Մ· Ց· Ալպալալեանէ· Թիւ 828 Թանգարանի կողմանէ գնուած:

Սոյն ձեռագիր մատեանները զետեղուած են վարժարանին առաջին սենեակին մէջ, ուր կը գտնուէին մինչեւ 1911 թուականին 1632 կտորէ աւելի այլ եւ այլ բարոյական, կրթական, գիտական տպեալ գրքեր եւ գանազան օրագիրները, այլ եւ այլ տպարաններէ լոյս տեսած: Իւրաքանչիւր գրքին կողին կռնակը կպցուած է թուղթ մը եւ գրուած թիւերը: 1911 թուականին տպեալ գրոց մեծագոյն մասը կը փոխադրուի նորակազմ «Երիտասարդական Միութեան» խմբատեղին· կը մնայ այսօրս միայն պահարան մը 200 կտոր տպեալ գրքերէն եւ երկրորդ պահարան մը ուր չարուած են ձեռագիր մատեաններս:

Ձեռագրաց վրայ նոյնպէս կպցուած են թուանիշ թղթիկներ եւ իւրաքանչիւրին անունը գրուած կապմին կռնակը: Ձեռագրաց թիւը կը սկսի 802–871· սակայն ձեռագրաց կարգին մէջ մտած են նաեւ քանի մը կտոր տպեալ գրքեր եւս, ինչպէս թիւ 813, 816, 818, 831, 839, 866, 870 տպեալ գրքերն են, որով ձեռագրաց թիւը կը մնայ 62 կտոր:

Ձեռագրաց ամենուն վրայ, չատ տեղ թղթերուն մէկեակը գրութեանց կամ յատկանշքին վրայ գտնուած է Թանգարանին

© National Library of Armenia